

Erőszakmentesség

Jézus üzenete indiai szemmel

„Hallottátok, hogy megmondattott: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet! Én viszont azt mondom: Szeressétek ellenségeiteket! Aldjátok azokat, akik átkoznak titeket, tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnék titeket, imádkozzatok azokért, akik bántanak és üldöznek titeket, hogy mennyei Atyátok fiaivá váljatok; ő ugyanis fölkelti napját jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és bűnösöknek.” (Mt 5,43-45)

Ha e jézusi mondatok eredetiségének kérdésében a teológiában szokásos kritériumot alkalmazzuk, nevezetesen hogy valódinak tekintendő az, amit sem a zsidó hagyománnyal, sem Jézus környezetével nem lehet magyarázni, akkor azt kell mondanunk: ezek a szavak abszolút megbízhatóak; újak, valóban Jézus alkotásai, és például a tékozló fiúról mondott parabolával hasonlíthatók össze. Igazi jelentőségük abban áll, hogy célja találnak, és olyan új istenképet mutatnak, amelyet addig sem a zsidóságban, sem másutt nem ismertek. Ez az abszolút erőszakmentes istenkép az abszolút erőszakmentesség modellje az ember számára.

A **zsidóság istenképében** a hatalomnak teljesen jogosult eleme az erőszak. Isten a Seregek Ura. Isten hatalma már a teremtéstörténetől kezdve erőszakként mutatkozik meg. Itt van példának okáért a paradicsomból való kiűzés az engedetlenség következményeként, ami után az angyalok kivont karddal állnak a paradicsom bejáratánál. A erőszak nyomai aztán továbbvezetnek a vízözönhöz, amelyben Isten minden élő elpusztít büntetésképpen, és csak egy családdal tesz kivételt. Mennyire másképp csengenek Jézus szavai: „Egyetlen veréb sem esik le a tetőről Isten tudta nélkül. Nem értek ti sokkal többet a verbe knél?” (Mt 10,29-31). Egyiptomban is annak az erőszakos Istennek a mindenhatóságával találkozunk, aki Izrael kivonulását csapásokkal kényszeríti ki, s ha kell, népével is szembefordul: a honfoglalók vezérei az ő nevében rendelik el Kánaán népeinek kiirtását, hogy helyet csináljanak „az ő népének”. Itt mindennek fölött áll Isten szava a Tízparancsolat kapcsán: „Én, az Úr, a te

Istened, féltékeny Isten vagyok, aki az atyák bűneit számon kéri a gyermekeken, harmad- és negyedéziglen” (5Móz 5,9).

Ezért nagyon is érthető, hogy egy olyan férfi, mint **Jézus**, aki **teljesen más istenképet tanított**, nem élhetett sokáig. Itt két istenkép harcol egymással: az erőszakos az erőszakmentessel, a mindenható az abszolút szeretetővel. Jézusnak sok szavát és történetét lehetne idézni, amelyek ezt az új istenképet bizonyítják: a bűnösök üdvözítőjének Istenét, nem pedig a bűnösök meggyilkolóját, a türelmes, nem pedig a hatalmat gyakorló Istent. Jézus világosan kimondta, mit gondol a hatalomról, végül pedig a halálba ment, de nem vágóáldozatként, hanem annak az Istennek a tanújaként, akit szeretett – erőszakmentesen, Isten erőszakmentességének tanújaként.

Ezzel kapcsolatban meg kell említenünk: a kereszténység fejlődésére katasztrófális hatással lett az, hogy Pál félreértelmezte Jézus keresztre feszítését. Pál nem látta Jézust, és saját vallomása szerint Jézus tanítványait sem kereste föl Jeruzsálemben, hogy behatóbb oktatást kapjon Jézusról. Csak 14 évvel megtérési látomása után ment először Jeruzsálembe. Tehát Jézussal kapcsolatos egész tudása megtérésének élményéből fakad, amelyben úgy mond kegyelemképpen részeseült. Itt rejlenek „keresztteológiájának” gyökerei. Ezért bir számára nagyobb súllyal Krisztus „áldozati halála”, mint minden más, amit Jézus tett.

Pálnál az ószövetségi áldozati vallás kér szót, tolakodó módon: A keresztalált Izsák föláldozásának analógiájára fogja föl; csak hogy a keresztre feszítéskor nem jelenik meg sem angyal, sem kos, mint akkor, amikor Isten megkímélte Izsákot a keserű sorstól. A Nagypénteket Izrael nagy engesztelési napjává értelmezi át, amikor is egy évben egyszer a nép összes vétkeit ráruházták egy kecskebakra, aztán kiűzték a sivatagba. Jézust tehát bűnbakká értelmezi át, csak azzal a különbséggel, hogy halálával „egyszer s mindenkorra elégtételt adott”. Eltekintve attól, hogy az áldozati vallás visszalépés Jézus ígéhirdetéséhez képest, a mögötte álló istenkép a régi erőszakos Isten képeként

lepleződik le, akinek az áldozat vérére van szüksége. Ebben a rendszerben az ember egyáltalán nem veszi magára a felelősséget, hanem az abszolút kivetítés aktusában átviszi másvalakire, aki aztán helyette vállalja a bűnt és annak következményeit. Ebben az erőszakos istenképben, amely a vére épít, már semmit sem lehet érezni Jézus Istenéből, aki „fölkelti napját jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és bűnösöknek”, nem lehet fölfedezni Jézus „Abbáját”, aki minden eszközzel küzd az ember bizalmáért, és aki idegenkedik mindenfajta erőszaktól.

Jézus már jóval állítólagos „engesztelő áldozati” halála előtt is hirdette Isten feltétlen megbocsátását, gyógyított betegeket, és hirdette Isten országának eljövételét. Már akkor **beszélt Isten korlátlan szeretetéről**, és éppen erre a szeretetre szólította föl tanítványait; arra a szeretetre, amely az ellenség szeretetében éri el csúcspontját. Pálnak hasadt istenképe van: egyfelől az ószövetségi áldozati vallás erőszakos Istenének képe határozza meg, másfelől az új, amely Istennek a bűnös iránti szeretetében fejeződik ki. A kettő nem fér össze. A két istenkép egyeztetése valójában „megbetegítő istenképhez” vezet, mivel az ötvözetben a visszafejlődést mutató vonások válnak uralkodóvá.

Ha megkérdezzük, hogyan képes mindmáig egymás mellett fennállni két ennyire különböző istenkép, akkor a **mélypszichológia segíthet a megértésben**. A mélypszichológia alaptétele ugyanis így hangzik: Az ember aszerint lát, amilyen ő maga. Tehát nem aszerint, ahogy gondolkodik vagy ahogy hisz, hanem aszerint, amilyen a **lénye**. Kérdésünk szempontjából ez azt jelenti: Azok az emberek, akik a patriarchátus síkján élnek, Istenben is csak a patriarchát képesek meglátni és fölismerni; az összes többi kijelentéshez nem elégségesek pszichikai előfeltételeik, látásuk alulfejlett. Teljes és egészséges istenkép kifejlesztéséhez teljes és egészséges ember kell, aki másik, magasabb tudati síkon él. Ilyen ember volt Jézus. Ezért állt vele szemben értetlenül, sőt ellenségesen a környezete.

Hosszú utat kellett bejárnunk az emberiség történetében, amíg eljuthattunk egy teljes és egészséges istenfelfogáshoz. A Jézust követő kor, leszámítva néhány döntő fölismerést, először még megmaradt a patriarchális síkon. Bizonyos fokig egymással összekeverve vallotta mindkét istenképet. Így magyarázható az egyház létrejötte, annak vallásháborúi és eretnekegetései, röviden: hatalmi kibontakozása.

*

És mi a helyzet Indiában az erőszakmentességgel? Ott már hosszú története van. Érdekes meghallgatni Gandhit, mit mond az erőszakmentességről, hindiül az „ahimszáról”. Már Dél-Afrikában, földijeiben egyenjogúságáért folytatott harcában bevette azt mint a politikai küzdelem eszközét. Ezt írja róla: „Az Újszövetség véste be tudatomba a passzív rezisztencia helyességét és értékét. Amikor a Hegyi beszédben olyan helyekhez értem, mint például: »En viszont azt mondom nektek, ne szálljatok szembe a gonosszal, hanem ha valaki megüti a jobb arcodat, fordítsd oda a másikat is«, vagy »Szeressétek ellenségeiteket, áldjátok azokat, akik átkoznak titeket, hogy a mennyei Atya fiaivá legyetek«, túláradóan nagy volt az öröömöm, és ott találtam álláspontom igazolására, ahol a legkevésbé vártam.” Később helyesbítette önmagát: „Nem szeretem a passzív rezisztencia kifejezést, mert nem fejez ki mindent, amit mondani szeretnék. Az igazi nagyság, s ez az én célom, abban áll, hogy a rosszat jóval viszozozzuk.” Ettől kezdve lesz az

ahimsza szó szilárd alkotóeleme Gandhi beszédeinek és cselekvésének. Számára az *ahimsza* a tulajdonképpeni emberi az emberben, maga az emberlét igazsága. Ezért határozza meg úgy az ahimszát, hogy az egyenlő a *szatjával*, az igazsággal. És akik elkötelezik magukat mellette, azokat mostantól *szatjagrahinak* hívják, azaz olyanoknak, akik „szilárdan állnak az igazságban”. Jézus „a szatjagrahi fejedelme” címet kapja tőle.

De honnan is vette Gandhi a maga látását? Noha Gandhi fölismerete és dicsérte Jézus erőszakmentességét, felfogásának forrása másutt fakad. Itt Buddhára kell utalnunk: ő a papság konvencionális köreiből tett sok kísérlete után végül eljutott saját útjához, az abszolút erőszakmentességhez, s ezt a szenvedéstől való megszabadulás egyetlen lehetőségeként élte meg. Nyolcas ösvénye válik számára zsinórmértékké, az abszolút erőszakmentesség az igazi emberi életformává. Bár a *buddhizmus* csupán egyik árama India vallásfolyamának, de nagy árama, s benne a *metta* áll az első helyen, a mindenek iránti jóság, mindenek iránti irgalom, amely nemcsak az embereket foglalja magában, hanem az állatokat és a növényeket is.

Meg kell emlékeznünk az indiai erőszakmentesség másik ágáról, a *dzsainizmusról* is. A dzsainizmus 24 olyan nagy személyiséget ismer, akik utat mutattak az ember fejlődésében. Ezek a *tirthankarék*. Meztelen márványszobrait ott emelkednek, ahol állítólag elhagyták a világot. Egy hegyen 24 kis templom áll. Egyikben sem található istenképmás. Ehelyett mindegyikben van egy négy-szögletű kő, amelybe két lábnyomot véstek. A *tirthankarék* ugyanis ott hagyták el a világot. – A dzsainizmus alapítója *Mahavir* királyfi, aki Buddhához hasonlóan 28 éves korában otthagyta trónját, feleségét és gyerekeit, mígnem 13 hónap múltán *dzsaina*, győztes, *tirthankara*, az igazi tan úttörője lett. Szigorú aszkétaként, aki megszabadult a világtól és törvényeitől, elha-

gyott mindent, ami a világhoz tartozik, végül a ruháit is. Teljesen meztelenül vándorolt keresztül az országon.

Ilyen iskolába járt tehát Gandhi, és ezért volt olyan boldog, hogy hasonlót olvasott az Újszövetségben is, ami megerősítette erőszakmentességében. Kompromisszumot nem ismerő vegetáriánussá is lett, mint a *dzsainák*, s az erőszakmentességet az állatokra és a növényekre is kiterjesztette, de mindenekelőtt a politikai életre. „A hegyi beszéddel nem lehet politikát csinálni” – ez sűrűn és magától értetődően hangzik el nálunk. Héraiklitosz mondása, miszerint „a háború minden dolgok atyja”, messzemenően érvényben van Nyugat-Európában és Amerikában. De ideje lenne, hogy ne csak az „atyáról” beszéljünk, hanem az „anyáról” is, tehát arról a korról, amikor az „anyák” is szóhoz jutnak, például ezzel a jelszóval: „a béke minden dolgok anyja”. De az „anyáknak” szemmel láthatóan nincs elég bátorságuk, hogy előtérbe lépjenek, és ezzel az „atyák” kezére játszanak.

Érdeemes eltűnődni azon, vajon **hogyan alakult volna a kereszténység** történelme, ha Jézus nem Palesztinában, hanem Indiában születik. Nem lenne kereszt és keresztteológia. Jézus Buddhához hasonlóan magas korban halt volna meg, tanítványaitól körülvéve. Hogy eszméi ennek ellenére tovább éltek volna, azt Indiában senkinek sem kell bizonyítani. Megtakaríthatott volna a kereszténység véres történetét. Vagy kérdezzük meg még egyszer: Hogyan zajlott volna le a kereszténység történelme, ha Pál Troászban nyugat helyett kelet felé fordult? Akkor nem következik be az egyház és az állam végzetes összefonódása, ahogyan azt Nagy Konsztantin kimódolta, és az egyház sok problémától szabadult volna meg. Így azonban az egyház kétezer éves történelmének terhét cipeljük, amely inkább eltakarja előlünk Jézus arcát, mintsem megmutatná. Ezért nézzük meg egyszer józanul, és vegyük észre, hogy Jézus mennyire keleti lény. Gondoljunk a filozófus-államelnök, *Radhakrishnan* provokációjára: „Jézus egy keleti látnok volt! Mit csináltak belőle?”

Hanna Wolff

Forrás: H. W.: Az egyetemes Jézus. Jézus alakja indiai szemmel. Elpidia Kiadó, 1997

